

Zoekend leesgedrag uitgelokt bij het Staatsexamen NT2

Onderzoek en aanbevelingen

Kandidaten moeten in onze kennismaatschappij én in het Staatsexamen NT2 doelgericht met teksten om kunnen gaan. Ze moeten weten wat belangrijk is in de tekst, wat ze moeten onthouden en op welke manier ze de tekst het beste kunnen proberen te begrijpen. Voor examenmakers betekent dat dat zij teksten moeten selecteren of ontwikkelen die het beoogde leesgedrag ontlokken. Hoe doe je dat?

Gerdineke van Sifhout en Lotte van den Ouden kwamen op basis van onderzoek tot aanbevelingen. In dit artikel vindt u het verslag.

Goed kunnen lezen is in onze huidige kennismaatschappij van groot belang. Leesvaardigheid bepaalt namelijk in hoge mate iemands schoolsucces en functioneren in de maatschappij. Vandaar dat er niet genoeg tijd besteed kan worden aan het aanleren van de juiste leesvaardigheden en –strategieën. Niet alleen bij kinderen op de basisschool en in het voortgezet onderwijs, maar ook bij anderstaligen die het Nederlands als tweede taal leren.

Voorwaarden om goed te lezen

Het beheersen van deze vaardigheden en strategieën betekent dat kandidaten vloeiend kunnen lezen. Het houdt ook in dat ze voldoende woordenschat en wereldkennis hebben om te kunnen nadenken over de inhoud, om verbanden te leggen en afleidingen te maken. Maar ook dat ze voldoende kennis over de tekstopbouw hebben, hun leesproces kunnen monitoren en hun verwerking van de tekst kunnen afstemmen op hun leesdoel.

Leesvaardigheden voor Nt2'ers

Leesvaardigheden voor Nt2'ers

- Bij het Staatsexamen NT2 wordt gemeten of tweedetaalleerders het Nederlands voldoende beheersen om in Nederland te kunnen werken of studeren: Programma I op

mbo-niveau en Programma II op hbo- of universitair niveau. Voor het onderdeel **Lezen** moeten kandidaten aantonen dat ze de volgende deelvaardigheden beheersen:

- globaal begrip van het tekstonderwerp, de hoofdgedachte, het tekstdoel en beoogd publiek;
- grondig begrip van de tekst, waarbij kandidaten betekenis kunnen geven aan tekstgedeelten, verbanden kunnen leggen tussen zinnen maar ook tussen alinea's en de strekking van tekstdelen kunnen achterhalen;
- informatie selecteren door zoekend te lezen.

Kandidaten moeten dus doelgericht met teksten om kunnen gaan. Ze weten in dat geval wat belangrijk is in de tekst, wat ze moeten onthouden en welke aanpak ze moeten kiezen om de tekst het beste te begrijpen.

Een goede examenvraag

Voor examenmakers betekent het meten van deze deelvaardigheden dat zij teksten moeten selecteren die het beoogde leesgedrag ontlokken. Met name voor het laatstgenoemde type leesgedrag – informatie selecteren door zoekend lezen – bleek dat geen eenvoudige opdracht voor de ontwikkelaars. Immers, zowel de tekst als de vragen moeten zoekend leesgedrag

Ook de instructie boven de tekst werd door zeker de helft van de kandidaten overgeslagen

uitlokken en mogelijk maken. Een blok tekst zonder witregels, titels, tussenkopjes en (gemarkeerde) kenmerken maakt zoekend lezen bijna onmogelijk. moeten zoekend leesgedrag uitlokken en mogelijk maken. Een blok tekst zonder witregels, titels, tussenkopjes en (gemarkeerde) kenmerken maakt zoekend lezen bijna onmogelijk.

Daarnaast blijkt dat een tekst waarover vijf vragen worden gesteld waarbij de kandidaat de tekst grondig (intensief) moet lezen, zich vaak lastig leent voor een zogenaamde opzoekvraag. Daarom is besloten om meer teksten in de examens op te nemen die de constructie van opzoekvragen beter mogelijk maken. Rekening houdend met de toetstijd, omdat in de praktijk blijkt dat het voor veel kandidaten al een hele opgave om het examen **Lezen I** in 110 minuten en **Lezen II** in 100 minuten af te krijgen.

Belangrijke vragen

In een kwalitatief onderzoek uitgevoerd door Bureau ICE is daarom nagegaan hoe kandidaten bij **Lezen I** en **Lezen II** omgaan met zogenoemde opzoekteksten. De vragen die daarbij centraal stonden, waren:

- Lokken de ontwikkelde opzoekteksten zoekend leesgedrag uit? Of: Kunnen kandidaten specifieke informatie in een tekst opzoeken, weergeven en ordenen?
- Hoe ervaren kandidaten de vragen bij de opzoekteksten? Hebben ze meer tijd nodig om de juiste informatie te vinden dan bij de meer beschrijvende teksten? Vinden ze opzoekteksten makkelijker of moeilijker dan de meer voorkomende beschrijvende teksten? En waarom dan?
- Hoe ziet een functionele opzoektekst eruit qua lengte, opbouw, lay-out en hoe kunnen we kandidaten voorbereiden op de verwerking van deze teksten?

Een kwalitatief onderzoek

Voor beide programma's zijn door Bureau ICE opzoekteksten geselecteerd die in lengte duidelijk verschillen van de beschrijvende teksten. De opzoekteksten bevatten ook figuren, afbeeldingen, diagrammen en/of tabellen. Aan de structuur, lengte en

lay-out moesten kandidaten kunnen afleiden dat ze de tekst niet grondig maar juist zoekend moesten lezen. Denk bijvoorbeeld aan reglementen, lesschema's, werkroosters, beschrijvingen van opleidingen of figuren waarin bijvoorbeeld een cyclus wordt uitgelegd.

Zes kandidaten **Lezen I** en zes kandidaten **Lezen II** lazen twee examenteksten: een opzoektekst en een beschrijvende tekst. De kandidaten maakten de vragen bij de teksten zoals ze bij een echte afname zouden doen, waarbij een toetsleider hun leesgedrag observeerde, de tijd opnam en achteraf een interview deed met de kandidaat.

Verschillende teksten, verschillende resultaten

Nagenoeg alle kandidaten gaven aan dat ze de opzoektekst makkelijker vonden dan de beschrijvende tekst, waar ze meer informatie moesten lezen en begrijpen om de vragen te kunnen beantwoorden.

De beschrijvende tekst heeft veel meer informatie in een verhaal dus moet ik meer lezen.

Lazen ze een beschrijvende tekst, dan zochten ze meer woorden op, gaf een derde van de kandidaten aan.

Ik vond de beschrijvende tekst moeilijk, want ik moet veel lezen voordat ik het antwoord vond. In de opzoektekst staan kopjes en kan je snel het antwoord opzoeken.

Voor de opzoekteksten gold dat kandidaten zich vooral richtten op de titels, tussenkopjes en grafische gegevens, zoals blijkt uit onderstaande citaten.

In de opzoektekst heb ik de woorden uit de vraag in de tekst gezocht, en vooral de tabel goed gelezen.

Ik heb in de opzoektekst vragen eerst overgeslagen, omdat ik vooral de kopjes heb gelezen. Toen vond ik soms de antwoorden van andere vragen eerder.

Geen verschil in scores

Kandidaten kunnen een tekst natuurlijk wel als makkelijker ervaren, maar

maakten ze de vragen dan ook beter wanneer ze een opzoektekst lazen? Of leidde het overslaan van informatie juist tot lagere scores? Hoewel de steekproef natuurlijk gering was, bleek dat voor zowel **Lezen I** als **Lezen II** kandidaten vergelijkbaar scoorden op de vragen van opzoekteksten ten opzichte van de beschrijvende teksten.

Type leesgedrag verschilt

Wel vertoonden de kandidaten ander leesgedrag bij de verschillende typen teksten. Zowel bij beschrijvende teksten als bij opzoekteksten lazen kandidaten bijna altijd eerst de vraag en dan de tekst. Het verschil zat met name in het overslaan van informatie: de beschrijvende teksten werden door de overgrote meerderheid helemaal gelezen en (gedeeltelijk) herlezen, terwijl geen enkele kandidaat een opzoektekst helemaal las. En opvallend was dat met name kandidaten **Lezen I** direct intensief begonnen te lezen als het een beschrijvende tekst was, terwijl dit bij opzoekteksten veel minder het geval was. Dat verklaart waarschijnlijk waarom kandidaten **Lezen I** minder tijd nodig hadden om de opzoekteksten te lezen en de bijbehorende vragen te beantwoorden vergeleken met de beschrijvende teksten.

Hetzelfde geldt voor kandidaten **Lezen II**, hoewel we daar tegelijkertijd zien dat bij één tekst veel meer (lees: teveel) tijd nodig was om de tekst te verwerken en de antwoorden op te zoeken.

Uit de interviews met de kandidaten bleek ook hoe dat kwam: de tekst was ook voor een opzoektekst te lang en bevatte te veel vragen. Kandidaten kwamen in tijdnood en dat was ook terug te zien in de scores: die lagen aanzienlijk lager vergeleken met de kortere opzoekteksten bij zowel **Lezen I** als **Lezen II**. Er is dus een lengtelimiet: te lange opzoekteksten kosten studenten teveel examentijd en leiden tot het maken van fouten.

Opmerkelijke observaties

Instructies bij het examen

Opmerkelijk was dat veel kandidaten de instructies op het voorblad oversloegen, vooral kandidaten **Lezen II**. Daar las slechts één kandidaat de instructies. Ook de instructie boven de

Onderzoek laat zien dat expliciete instructie, modeling (voordoen) en begeleid toepassen zeer effectief is

tekst werd door zeker de helft van de kandidaten overgeslagen.

Oriënterend lezen

Een andere opvallende observatie was dat de meerderheid van de kandidaten de oriëntatiefase oversloeg. De meesten begonnen direct aan het lezen van de vragen. De tekst, titels, tussenkopjes, afbeeldingen en lengte, de vragen en instructies globaal bekijken bleef achterwege.

Conclusies en aanbevelingen

Kandidaten ervaren opzoekteksten als makkelijker dan beschrijvende teksten, omdat ze niet alle informatie hoeven te lezen en begrijpen. Kandidaten vertonen zoekend leesgedrag: ze slaan informatie over en beginnen ook niet met het intensief lezen van de tekst, zoals vaak het geval is bij beschrijvende teksten. Tegelijkertijd betekent het overslaan van informatie, het minder opzoeken van woorden en het niet begrijpen van stukken informatie niet dat kandidaten lager scoren wanneer ze opzoekteksten lezen: de scores waren vergelijkbaar bij beide typen teksten.

... voor toetsmakers

Opzoekteksten leveren geen problemen op voor kandidaten. Integendeel: ze lokken het beoogde leesgedrag uit, namelijk zoekend lezen, zonder dat het ten koste gaat van hun tijd of scores. Kandidaten kunnen er zelfs meer waardering voor opbrengen dan voor beschrijvende teksten. Wel geven we een aantal aanbevelin-

gen mee om teksten te selecteren of te ontwikkelen.

- Selecteer teksten die qua structuur, lay-out en lengte duidelijk afwijkend zijn van beschrijvende teksten.
- Kies teksten die doorzoekbaar zijn, dus met duidelijke, informatieve tussenkopjes, omdat kandidaten aangeven dat ze op basis daarvan de juiste informatie zoeken.
- Kies teksten die niet te lang zijn (maximaal vier pagina's), omdat kandidaten bij langere teksten in tijdnood komen.
- Zorg dat de teksten niet meer vragen bevatten dan gebruikelijk is bij beschrijvende teksten

... voor Nt2-docenten

Het is van belang dat docenten de kandidaten leren om goed met teksten en tekstsoorten om te gaan en te laten zien hoe teksten zijn opgebouwd. Hierdoor kan een kandidaat doelgericht met de tekst omgaan en vanuit dat doel leesgedrag sturen en monitoren. Onderzoek laat zien dat expliciete instructie, modeling (voordoen) en begeleid toepassen zeer effectief zijn, hoewel dat laatste nog weinig wordt toegepast en proces- en taakgerichte feedback vaak ontbreken (Bunte, 2013).

Bij het modelen en begeleid toepassen binnen het programma **Lezen I** en **Lezen II** is het van belang dat de docent de kandidaten traint om de tekst eerst oriënterend te lezen. Een evidence-based aanpak is om kandidaten vooraf de volgende vragen te laten stellen (Collins-Block, 2006):

- Waarom ga ik de tekst lezen? (doel)
- Waar zal de tekst over gaan? (inhoud, op basis van vluchtig door-kijken)
- Wat weet ik al? (voorkennis)

Hierdoor verliezen kandidaten niet onnodig tijd doordat ze de teksten intensief beginnen te lezen, zoals in ons onderzoek met name binnen het programma **Lezen I** gebeurde.

Het blijft belangrijk om de kandidaten te wijzen op de instructies boven de tekst, hoewel de kandidaten de voorbladen en instructies vaak kunnen dromen. Ook die instructies kunnen sturend zijn en daarmee leiden tot verschillend leesgedrag en tijds winst.

Tot slot: het opnemen van opzoekteksten en-vragen in de examens verbetert de kwaliteit van de leesexamens: dergelijke teksten en vragen meten beter wat we willen meten, namelijk zoekend leesgedrag.

Gerdineke van Silfhout

Het onderzoek is uitgevoerd door Gerdineke van Silfhout en Lotte van den Ouden

Beiden zijn werkzaam als toetsdeskundige bij Bureau ICE

Correspondentie: G.vanSilfhout@uu.nl